

ELISA AALTOLA

Kettu, tarha ja skeptismi

Eläinaktivistien suomalaisilla turkistarhoilla kuvaama materiaali kohautti alkuvuodesta. Videonauhalla näkyy sairaita, vammautuneita ja kuolleita eläimiä, jotka on jätetty oman epäonnensa nojaan. Joidenkin eläinten hermot ovat riekaleina. Häkissä ei voi tehdä muuta kuin istua, kiertää loputonta kehää itsensä ympäri tai järsiä häntää, kunnes se on poikki.

Aktivistien mukaan eläimet kärsivät. Ketut könöttävät 0,8 ja minkit 0,25 neliömetrin häkeissä. Luonnossa eläimet kulkisivat pitkiä matkoja, saalistaisivat, kaivaisivat, kiipeäisivät, rakentaisivat pesiä ja tekisivät kaikkea sitä, mitä satojen tuhansien vuosien evoluutiohistoria on johdattanut ne tekemään. Häkki vaikuttaa groteskilta piinapenkiltä verrattuna siihen monimuotoiseen ympäristöön, johon tuo historia on eläimet sopeuttanut.

Kuvamateriaaliin liittynyt keskustelu kertoo muuttavasta eläinkuvasta. Vain kivenheiton päässä menneisydessä oli eläimiä koskeva skeptismi yleistä. Eläinten kärsimyksestä puhumista pidettiin antropomorfiana eli inhimillistämisenä, johon syyllistyivät lapset ja sentimentaaliset naiset. Myös monet filosofit ilmoittivat tietäväiseen sävyyn, että eläimet eivät kykene tuntemaan, kärsimään tai ajattelemaan muun muassa siksi, että eläimillä ei ole propositionaalista kieltä.

Viime vuosikymmenet ovat kuitenkin tuoneet keskusteluun hitusen sitä arvokasta mutta vaikeasti tavoitettavaa ainesta, jota kutsutaan terveeksi järjeksi. Darwinin muistutukset siitä, että erityisesti vastaavia ympäristöhaasteita kohtaavat lajit jakavat vastaavia kykyjä, ovat palautuneet muistiin. Viimeaikaisessa eläinten kykyjä koskevassa tutkimuksessa onkin omaksuttu yhä internalistisempia näkökantoja, joiden mukaan eläinten käyttäytymistä on selitettävä osittain viitaten eläinten sisäiseen kyky- ja kokemusmaailmaan. Eksternalismi, joka

ulkoistaa eläinten käyttäytymisen syyt esimerkiksi mekaanisiin vaistoihin ja ulkoisiin ärsykkeisiin, on muuttumassa tragikoomiseksi menneisyyden ilmiöksi. Eläin ei siis enää koe kipua vain lainausmerkeissä.

Eläinfilosofiassa skeptismitä on isketty suoraan valtimosta. Wittgensteinilaiset eläimistä kirjoittaneet ajattelijat (kuten Cora Diamond ja Raymond Gaita) ovat esittäneet, että ensimmäisen, ja kenties kuultavan, iskun antoi jo heidän filosofinen esikuvansa.

Wittgenstein piti toisten mielten ongelmaa absurdina. Minun ei ole mielekästä kysyä, onko toisella ihmisellä todella mieli. Minun ei myöskään ole mielekästä lähestyä muita olentoina, joiden käyttäytymisestä minun tulee päätellä tieteellistä metodologiaa seuraten vaikkapa tunnetiloja. Merkityskenttämme on rakentunut osittain sen varaan, että me lähestymme toisia ihmisiä olentoina, joilla on mieli ja joiden pienetkin eleet voivat vakuuttaa meidät välittömästi siitä, että he voivat hyvin tai huonosti. Toinen ihminen on siis antanut meille 'mielen'.

Saman on ehdotettu koskevan myös eläimiä. Emme ole kasvaneet eristyksissä rotista, karhuista, sioista ja koirista, vaan olemme oppineet jäsentämään todellisuutta osittain suhteessa niihin. Kaikessa ihmisaisteja uhmaavassa erikoisuudessaan ja erilaisuudessaan ne ovat antaneet yhden pinnan 'mielelle'. Käsitteeseen 'mieli' näin sisältyy otollisimmillaan ajatus siitä, että myös monilla eläimillä on mieli.

Tukea tälle antavat Husserlin ja Merleau-Pontyn näkemykset, joiden mukaan vuorovaikutus on olennaista muita olentoja koskevia uskomuksia rakennettaessa. Vuorovaikutus on välitöntä ja nojaa intuitioon, empatiaan sekä jaettuun ruumiillisuuteen. Oivallamme heti, ilman kieltä, että toisella olennolla on mieli ja intentioneita. Merleau-Ponty kehottaa meitä palaamaan lapsen tasolle: kun psykologi Piaget kertoo aikuisen pääsevän

välittömyydestä eroon, pyytää Merleau-Ponty aikuisia pitämään lasten välittömyydestä kiinni. Kenties lapset ja sentimentaaliset naiset eivät olekaan väärässä.

Myös monien analyttisen koulukunnan filosofien mukaan meidän tulisi lähestyä eläimiä skeptismin sylilapsen inferenssin sijaan affektiivisuutta korostavasta näkökulmasta. Emme tällöin päättele tieteen laskukone kädessämme, että ketulla on mieli, vaan lähestymme kettua otuksena, jolla on mieli. Tätä tukee se, että suurinkaan määrä tieteellistä evidenssiä ei riitä vakuuttamaan skeptikkoo. Falsifikaation tie sekä lisäevidenssin tarve ovat loputtomia. Kuten Hume totesi, tämä kuvio asettaa eläinten mielelle testejä, joista edes harjaantuneimmat filosofit eivät suoriutuisi.

Turkistarhauksen puolustus on pitkälti perustunut skeptisille. Tarhaajien edustajat ja pöyhkeät kansalaiset saattavat hymähtää, että käsitteet 'kärsimys' ja 'hyvinvointi' ovat epäselviä, eikä niitä voida soveltaa ketuihin ja minkkeihin. Näiden tahojen tulisi kuitenkin avata pölyttyneen ajattelunsa luukut sille mahdollisuudelle, että kenties me kaikki tiedämme, jollakin tasolla, että totta kai eläimillä on mieli ja että totta kai ne voivat kärsiä (mitä ikinä tämä tarkoittakaan). Totta kai kettu tai minkki voi huonosti, kun se asetetaan pieneen häkkiin, jossa voi vain tuijottaa ja kiertää ympyrää.

Tarhausta puolustavissa argumenteissa vilisee viitteitä elävään maaseutuun. Jos ketut ja minkit eivät kuole, kuolee maaseutu. Pohjanmaa autioituu, kun maajussit eivät saa elantoaan neljän miljoonan eläimen nahasta. Toki pohjalainen menee pienpedon edelle?

Suomessa on enää reilu tuhat tarhaa. Suurelle osalle tarhaajista pienpetojen tappaminen on vain sivulinkeino. Tarhaus ei siis ole maaseudun sydän. Siitä luopuville tarjottaisiin tarhauskiellon myötä rahaa ja koulutusta. Kukaan ei kuolisi: ei maaseutu, tarhaaja eikä eläin. On myös edullista huomata, että olisi perin

hölmöä puhua vain rahasta silloin, kun pohditaan, mitä rahan ansaitsemisen nimissä on oikeutettua tehdä. Kenties eläin ei aina ole automaattisesti rahaa arvottomampi.

Derrida on ehdottanut, että länsimainen metafysiikka perustuu ihmiskeskeiselle eläinsuhteelle, jonka puitteissa ihminen on aktiivinen toimija ja eläin passiivinen, geneerinen kohde. Derrida kertoo tarinaa kissasta, joka katsoo häntä ja siten räjäyttää koko metafysiikan perustukset. Kissa on äkisti aktiivinen, erityinen olento, ei passiivista materiaa. Derrida kertoo myös eläimistä, jotka voivat saada meidät pysähtymään hetkeksi ja heittämään itseriittoisen, omaan etuumme keskittävän näkökulman sivuun. Nämä eläimet ovat haavoittuneita olentoja, joiden haavoittuvaisuus itsessään rikkoo hetkeksi näkemyksen, että vain omalla egolla tai sitä pönkittäväällä ihmisyydellä on merkitystä.

Kenties vain kissa on eläin, joka kykenee räjäyttämään metafysiikoita. Me muut alhaisemmat eläimet joudumme turvautumaan vähemmän näyttäviin tekoihin. Turkistarhojen ketut ja minkit ovat peruseimerkkejä eläimistä, jotka on pakotettu passiiviseen, haavoittuneeseen asemaan. Turkisten muodikkaat ylistävät rouvat, eläinten tyytyväisyydestä pökerryttäviä puhuvat tarhaajat ja turkistarhauksen työllistävyyttä riemukkaasti liioittelevat poliitikot eivät näe näitä eläimiä vaan oman etunsa. Aktivistien kuvamateriaali kuitenkin läjäyttää eläimet eteemme tavalla, jota on vaikea sivuuttaa.

Ketut ja minkit voivat pysäyttää ihmisen kesken arkipäivän, jossa vain omalla minällä ja omilla haluilla on merkitystä. Niiden haavoittuvaisuus voi herättää moraaliksi kutsuttua ihmisajattelun kauneinta osaa. Tunteuksia ja ajatuksia siitä, että myös eläimet ovat arvokkaita olentoja, joita ei tulisi kohdella kuten silkkää biologista materiaa.